

אשרי THAT INTRODUCE AND CONCLUDE פסוקים

As part of פסוקי דזמרה, we recite the last six chapters of תהילים so that we may be among those who finish תהילים each day. It is odd that we add two פסוקים to the beginning and one פסוק to the end of תהלה לדוד, תהילים קמה', the first of the last chapters of תהילים that we recite. The פסוקים of אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה (תהילים פד', ה') and אשרי העם שככה לו אשרי העם שיקוק אלקיו (תהילים קמד', טו) are added to the beginning of תהלה לדוד and the פסוק of ואנחנו נברך י-ה מעתה ועד עולם פסוק is added to the end of תהלה לדוד. תהלה לדוד הללוקה (תהלים קטו' יח')

The פסוק אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה, פסוק explains that the first פסוק is added based on the following גמרא:

מסכת ברכות דף לב' עמוד ב'—חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת. מנא הני מילי? אמר רבי יהושע בן לוי: אמר קרא (תהלים פ"ד) אשרי יושבי ביתך.

Why is the פסוק of אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה also added? The פסוק of אשרי העם שככה לו אשרי העם שיקוק אלקיו פסוק is also added? The פסוק of ואנחנו נברך י-ה מעתה ועד עולם פסוק continues: וקבעו גם כן פסוק זה לפני תהלה לדוד כי ש בו ב' פעמים. אמר רבי יהושע בן לוי: אמר קרא (תהלים פ"ד) אשרי יושבי ביתך. רמז שיאמרו אותו ג' פעמים ביום.

Why do we add the פסוק of ואנחנו נברך י-ה מעתה ועד עולם פסוק to the end of תהלה לדוד? The פסוק of ואנחנו נברך י-ה מעתה ועד עולם פסוק explains:

ואחריו נהגו לומר ואנחנו נברך י-ה וכתב רב עמרם לשלשולי הללוקה בתר הללוקה. דכולהו פרשיות עד כל הנשמה תהלל י-ה איתנהו סוף פירקא הללוקה וריש פירקא הללוקה, דהללוקה דבתר תהלת ה' ידבר פי ריש פירקא הוא משום הכי מוסיפין ואנחנו נברך י-ה.

One can argue that תהלה לדוד wanted אשרי to end with the word הללוקה as a memory aide in a period when the prayers were recited from memory.

The discussion about the two פסוקים that are added to the beginning of תהלה לדוד yields some important historical facts about פסוקי דזמרה. We began our discussion about אשרי by quoting the גמרא in ברכות ד'—ב' גמרא. The opening line in that גמרא refers to אשרי as אמר רבי אלעזר אמר רבי אבינא: כל האומר (תהלים קמ"ה) תהלה לדוד בכל -תהלה לדוד. In the latter part of the same גמרא, we find: אמר רבי יוחנן: מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי. The prayer is suddenly referred to as

אשרי. It appears that between the time that רבי אלעזר lived and רבי יוחנן lived the two פסוקים that begin with the word אשרי were added to תהלה לדוד. More importantly, the statement of רבי יוחנן confirms that תהלה לדוד with the two introductory פסוקים was recited at the time of the גמרא. In contrast, we cannot confirm from within the תלמוד that מזמור לתודה, הודו, ברוך שאמר or יהי כבוד were recited at the time of the גמרא. Perhaps the two פסוקים were added to תהלה לדוד because at the time of the גמרא פסוקי דזמרה began with תהלה לדוד. To remind people of the purpose of פסוקי דזמרה, the פסוק of סלה עוד יהללוך סלה was added. Such is the case presently with תפלת שחרית and תפלת מנחה. At some point in time, therefore, both תפלת שחרית and תפלת מנחה may have begun with אשרי. The two introductory פסוקים were then left in place even after פסוקי דזמרה was expanded.

in ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללוקה -פסוק אשרי But why do we end אשרי with the פסוק -פסוק הללוקה when we are not following תפלת מנחה אשרי with chapters of תהילים that begin with the word: תפלת שחרית? If at some point תפלת שחרית and תפלת מנחה, then given the fact that prayers were primarily recited from memory, תפלת מנחה and תפלת שחרית if אשרי ended with חז"ל may have concluded it would have been confusing to the public. חז"ל kept the פסוק -פסוק הללוקה in תפלת מנחה but not in תפלת שחרית and so חז"ל kept the פסוק -פסוק הללוקה in תפלת מנחה ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללוקה.

ואנחנו נברך פסוק of סידורים the סידורים reports evidence that in some תפלת מנחה: היה מעתה ועד עולם הללוקה: ובפירוש ישן מצאתי: שמעתי בשם ר' יעקב (?) שלא היה אומר ואנחנו נברך כי אם בשחרית אבל לא במנחה ולא בסדר קדושה (ובא לציון) כי הא דאמרין אותו כאן להודיע כי הללוקה דהללי נפשי ריש פירקא.

אשרי opens with more than two פסוקים that begin with the word: אשרי. These are the פסוקים that are included in the version reported by the מחזור ויטרי: אשרי תמימי דרך ההלכים בתורת יי; אשרי נוצרי עדותיו בכל לב ידרושוהו; אשרי אדם עז לו מסילות בלבבם; אשרי איש ירא יי במצותיו חפץ מאד; אשרי העם יודעי תרועה יי באור פניך יהלכון; אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה וכו'.

That practice was brought to an end by a statement by תוספות in עמ' ב' in תוספות קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך – ולפיכך תקנו לומר זה הפסוק קודם תהלה לדוד לאפוקי מהנהו דאמרי אשרי הרבה.

SUPPLEMENT

אשמנו וידוי

ספר היי אדם-הלכות ערב יום כיפור

כלל קמג דין עשי"ת וערב יו"כ:

סעיף א

ומוטב לומר אשמנו פעם אחת בכוונה מלומר ג"פ במהירות ובלא כוונה ולפי שדברי הוידוי שתקנו קדמונים הם כפולים ומכופלים ואינם מובנים לכל אדם לכן כתבתי פירושו לפי מה שלקטתי מספרי ראשונים הנה וידוי זו אשמנו נתקן עפ"י הפוסקים שא"צ לפרוט החטא ולכן תקנו אותו על שם הכנו"י הרעים שנתכנו בהם לישראל לגנאי ולפי שהחוטא פוגם בכ"ב אותיות התורה ולכן תקנו עפ"י א"ב שיפרש כל אדם חטאיו בין האותיות כגון באשמנו יאמר אכלתי דבר איסור וכן בכולם:

אשמנו. ע"ש הכתוב (הושע ה') עד אשר יאשמנו ובקשו פני והוא לשון ואשמה הנפש היא פי' הרמב"ן בחומש שהוא לשון שממה שמהראוי שתהיה הנפש שוממה ויכלול כאן אכלתי דברים האסורים נבלות וטרפו' שקצים ורמשי' (כידוע שבעו"ה אין אדם כמעט שניצול מאכילות שרצים ולפעמי' שלאחר שאכל הבשר נודע שהיתה נבילה וטריפה והאוכל דברים המוחזים בתולעים כגון (מא לינש) והירק שקורין קראפע דומה כאוכל במזיד וזה ידוע ובדוק ומנוסה שכל הקאשיקס שנוהגין שמניחים בהם בשר ודגים הם מלאים תולעים וכל אדם יכול לבדוק כי כאשר יכה אותם על השלחן יפלו תולעים הרבה אין מספר וכן הרעשיטעס והנפות שתולים איזה ימים בחנות ומרתפים ואפי' בבתים יש בהם ג"כ תולעים לרוב) אכלתי בלא ברכה לפניו ולאחריו:

בגדנו. ע"ש הכתוב (שם) בה' בגדו כו' מלת בגדיה הוא כאשר ייטיב אדם לחבירו וא"כ בוודאי מהראוי שיחיק לו טובה זה ומכ"ש שלא יעשה כנגדו רעה וכשאינו עושה כן זה נקרא בגידה גדולה שאנו בוגדים בהקב"ה שמטיב עמנו לעולם ונותן לנו חיים ופרנסה בגדנו בין אדם לחבירו וגמלנו לו רעה תחת טובה (ואם בעל ח"ו בעילה אסורה יאמר בעלתי בעילות אסורות וכבר כתבתי שנכון לכל אדם לומר כן שמא חטא בזה בגלגול אחר) בטלתי מללמוד תורה ברכתי ברכה לבטלה ברכה שאינה צריכה ברכה בלא כוונה בטלתי מ"ע לקרוא ק"ש

להבין את התפלה

בזמנה בטלתי מ"ע ול"ת:

גזלנו. ע"ש הכתוב (מלאכי ג') כי אתם קובעים אותי וע"ש הפסוק גזל אביו ואמו וארו"ל גזל אביו הקבה ואמו כ"י (וא"צ להאריך בעון זה שהרי אמרו סאה של עונות מי מקטרג גזל מקטרג בראש) גאיתי (וכתיב תועבת ה' כל גבה לב):

דברנו דופי. ע"ש הכתוב (שם) חזקו עלי דבריכם כו' אמרתם שוא עבוד אלקים וזהו דבר של דופי דברנו א' בפה וא' בלב (כפי' המפרשים דר"ל דופי בשני פיות היינו א' בפה ואחד בלב) דברנו דברים בטלים לשון הרע שקרים דברי מרמה חניפות נבול פה דברי משא ומתן בשבת וי"ט (והנה הפה והלשון ושפתיים ושניים הם דמות ד' בגדי כהונה וידוע שבגדי כהונה המלוכלכים פסולים לעבודה וא"כ כיון שטמא הפה איך נפתח פה להתפלל ולבקש עלינו ואין קטיגור נעשה סניגור):

העוינו. זה נצא בפסוק ב"פ והוא פועל יוצא ר"ל שגרמנו לעוות מה שהיה ישר כענין המחטיא את חבירו (וכן אם הוא איזה גלגול נשמה שהיה מתוקן ונתגלגל לתקן אותו חטא וכאשר חטא הרי עיות וקלקל אותה הנשמה) הוריתי הוראות בטעות והכשלתי רבים. הוצאתי זרע לבטלה. הקשיתי עצמי לדעת. הרהרתי הרהורים רעים. הסתכלתי במקום ערוה. הסתכלתי בנשים להנות מהן. הניפותי ידי על חבירי להכותו הלבנתי פני חבירי ברבים:

והרשענו. גם זה נמצא לרוב בפסוק והוא ג"כ פועל יוצא שעשינו גם אחרים שנעשו רשעים ע"י (וגם כן כדלעיל בהעוינו):

זדנו. ר"ל היינו אנשי רוע לב כמש"כ זדון לבך השיאך זלזלתי בכבוד שבתות וי"ט זלזלתי בכיבוד אב ואם זלזלתי בכבוד לומדי תורה:

חמסנו. ע"ש הכתוב החמס קם למטה רשע הוא כמו גזל כגון שיש חבירו איזה חפץ והוא איך רוצה למכרו ולוקח ממנו בחזקה ומשלם לו מעות כדי שיוי או אפי' יותר רק כיון שאינו מוכר לו ברצון זה נקרא חמס חללתי שבת וי"ט חללתי השם:

טפלנו שקר. ע"ש הכתוב (יהזקאל י"ב) והנם טחים אותו טפל כי הקליפות הם תמיד בפירור וזה מחסדי ית' שלא יתחברו לקטרוג כמש"כ יתפרדו כל פועלי און ובעונותינו גרמנו שטפלנו יחד פועלי השקר ועוד טפלנו שקר ר"ל שנתחברנו ונטפלנו עצמנו לעוברי עבירה (ובאבות דר"נ רע"א המדבק לעוברי עבירה אעפ"י שאינו עושה כמעשיהם מקבל עונש כיוצא בהן וכן

להבין את התפלה

הוא במשנה במכות פ"א):

יעצנו רע. עשה"כ היועצים על ה' רעה (שלפעמים מיעץ את חבירו כדי להבאיש ריחו בפני בני אדם או שנותן לו עצה להנאתו לפי דרכו וגורם לחבירו הפסד) יחדתי עצמי עם נשים (בין נכרית או ישראלית אפי' פנויה וכ"ש אשת איש או ערוה):

כזבנו. ע"ש הכתוב והמה דברו עלי כזבי' ר"ל שדברנו דברי כזב בין לתועל תאו ללא תועלת (וגודל החטא הזה כמש"כ דובר שקרים לא יכון לנגד עיני) כעסתי (וארוז"ל כל הכועס כאילו עובר כוכבים וכתוב איש) חמה (רב פשע וכיוצא באלו פסוקים הרבה):

לצנו. עשה"כ שמעו אנשי לצון (וכת לצים אינם מקבלים פני השכינה ואמרו כל המתלוצץ נופל בגיהנם) לבשתי שעטני ולא שלמתי שכר פעולת שכיר בזמנו ועברתי על לאו דלא תלין פעולת שכר אתך עד בקר ועל מ"ע ביומו תתן שכרו:

מרדנו. ע"ש הכתוב המורדים והפושעים בי ענין מרד הוא חמור מכולם כי יש שעושה עבירה לתיאבון שתקפו יצרו וזה נקרא רשע ופושע אבל יש שעושה עבירה אעפ"י שאין יצרו תקפו עליו רק מחמת שאינו מאמין כלל במצוה זו:

נאצנו. ע"ש הכתוב נאצו קדוש ישראל ר"ל שגרמנו בעוונינו עד שהכעסנו את ה' כמש"כ וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו ואוי לו לעבד שמכעים את רבו נשבעתי לשוא ולשקר (ובעוה"ר רוב העולם נכשלים בזה שנשבעים אפילו אם אינו מחוייב שבועה בתוך המו"מ נשבע ואומר כה יעזרני ה' וכבר ידוע שזה הוא כנשבע בשם ולפעמים אפי' כשמדבר דברים בטלים עם חבירו ואומר דבר שקר כדי לאמת דבריו אומר ג"כ כה יעזרני ה' לפי שכבר הרגיל לשונו בכך ועל זה ידון כל הדווים שכאשר נתחייב שבועה בב"ד על תביעת חבירו לפעמים מוחל לחבירו ואינו רוצה לישבע אעפ"י שאינו נשבע בשם שבטלוהו לישבע בשם מחמת גודל העבירה של לא תשא ואיך לא יבוש מלשבע בהנם שבועה בשם) גדרתי ולא שלמתי (ועבר ב' לאוין א' הנודר כאילו בנה במה והב' אם לא שילם נדרו) נהניתי מעוה"ז בלא ברכה:

סררנו. עשה"ה כפרה סוררה ונאמר וסרתם מן הדרך ר"ל סר לבנו מעבודת הבורא (כמש"כ ולעם הזה היה לב סורר ומורה ר"ל סור מלקיים מ"ע ומורה לעבור על ל"ת):

עוינו. (עון הוא העושה עבירה במזיד למלאות תאותו):

פשענו. פשע הוא כענין מרד (ויש לומר שיש ב' מורדי' א' שמאמין בה' ובתורה ואעפ"כ מורד ואינו רוצה לקיים המצות ב' שמורד מחמת שכפר בכל):

צָרָנוּ. עֲשֵׂה צָרָר רוח אותה בכנפיה (ר"ל שהינו צוררים אחד לחבירו):

קשינו עורף. ע"ש הכתוב והנה עם קשה עורף שהרי מהראוי לאדם כשישמע לדברי המוכיח או כשרואה שנענש בממון או בחולי ר"ל הוא או בניו בודאי מהראוי שיכנע וישוב אל ה' אבל קשינו עורף ולא עשינו תשובה ותלינו שזה בא במקרה ולא מן ה':

רשענו. עשינו מעשים שע"ז נקרא רשע כגון המרים יד על חבירו כדכתיב רשע למה תכה כו' וכן הגוזל והגונב נקרא רשע בקרא וכיוצא באלו:

שחתנו. עש"ה שחת עמך ונא' בנים משחיתים השחתה היא דבר ערוה וע"ז ר"ל שעשינו דבר ערוה ולא דוקא שבעל ערוה אלא אפי' חיבוק ונישוק ובכלל זה המשחית ומוציא זרע לבטלה אפילו ע"י הרהור וכ"ש אם נואף בידו ח"ו ודברים הדומין לע"ז כל המתגאה כאילו עובד ע"ז המעלי' עיניו מצדקה וכן כל הכועס כאילו עובד ע"ז וכיוצא בו הרבה:

תעבנו ר"ל עשינו מעשים רעים שע"ז האדם נקרא תועבה כמש"כ לא תאכל כל תועבה וכן עבודה זרה וכמש"כ ולא תביא תועבה אל ביתך:

TRANSLATION OF SOURCES

'עמוד ב' מסכת ברכות דף לב' עמוד ב'-The first Hasidim would prepare for one hour before commencing to pray. From which source did they learn that practice? From the verse (Psalms 84): Ashrei Yoshvai Baysecha.

ל' סידור עבודת ישראל-They instituted the practice of adding a second verse that begins with the word Ashrei before Tehilla L'Dovid because the verse has within it the word Ashrei twice. Those appearance of the word Ashrei twice in the second verse together with the word's appearance in the first verse is a source from which to learn that the prayer of Ashrei should be recited three times a day.

'נא' שור אורה היים סימן נא'-They began the practice to add the verse: V'Anachnu NiVarech Yah to the end of Ashrei. Rav Amrom wrote that the purpose was to connect the word Halleluka to the word Halleluka that begins the next paragraph that we recite. All the chapters of Psalms that follow Ashrei until Kol Hanishama begin and end with the word Halleluka. The Halleluka that follows Ashrei is the beginning of the next chapter of Psalms. That is the reason that they added a verse that ends with the word Halleluka to the end of Ashrei.

ל' סידור עבודת ישראל-In an ancient commentary I found: I heard in the name of Rabbi Jacob that he would recite the verse: V'Anachnu Nivarech only in Schacharis but not in the Ashrei that is recited in Mincha or in the Ashrei that is recited before Oovah L'Tzion. He followed the reasoning that the verse of V'Anachnu Nivarech was only added in order to connect Ashrei with the verse from Psalms that follows it that begins with the word Halleluka.

'ב' עמ' ב' תוספות מסכת ברכות לב' עמ' ב'-As a result they instituted the practice to add the verse: Ashrei Yoshvai Baysecha before Tehila L'Dovid. The gemara should be interpreted to teach that only this verse was to be added before Tehila L'Dovid and no additional verses.